

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИЖТИМОЙ - ГУМАНИТАР ФАНЛАР

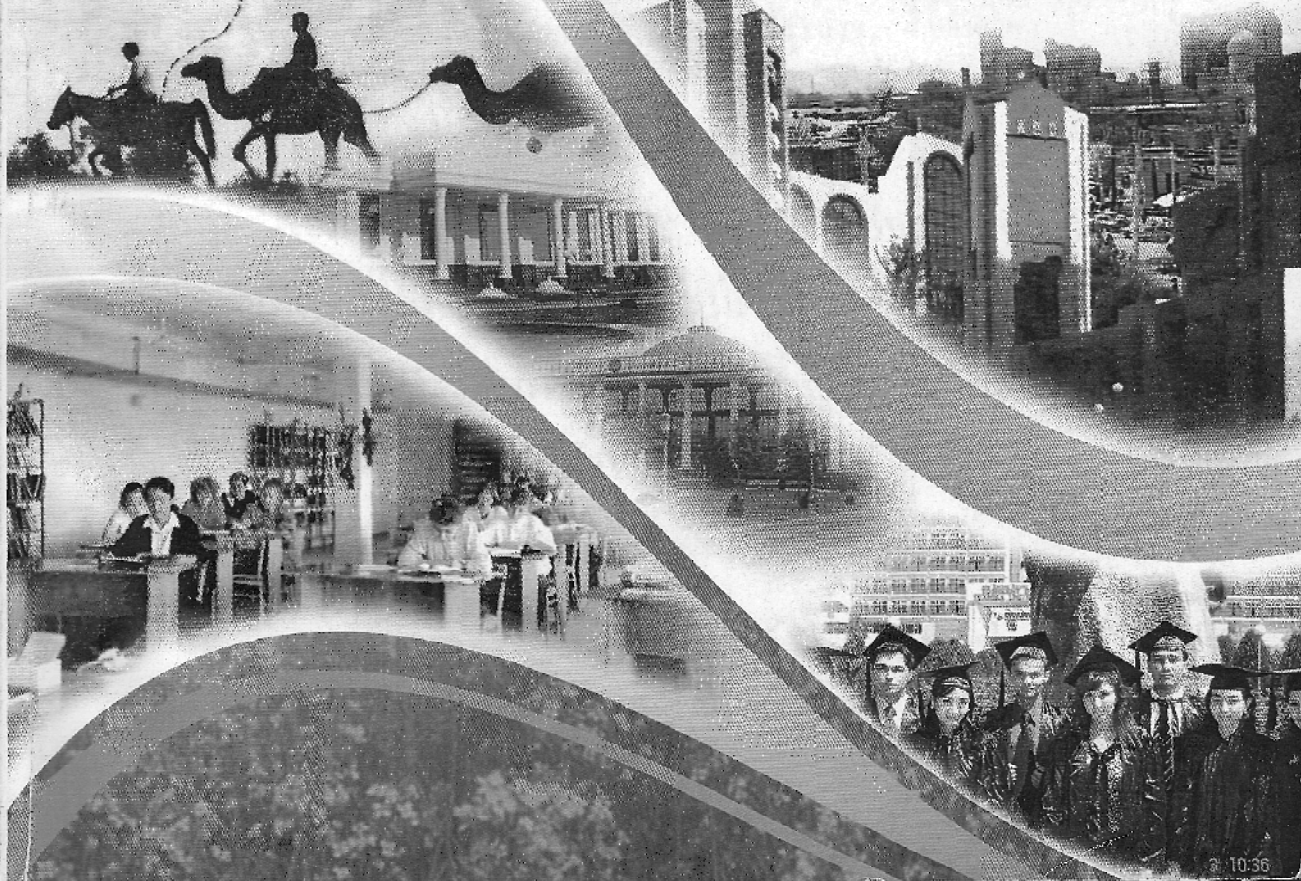
2/2011

THE GREAT SILK ROUTE

NAIYU
BUKHARA

SUN...

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKACISI OLIY VA ЎRTA MAHCYCY
TAЪЛИM BAZIRЛИГИ

ABY PAXON BEPYHIY HOMIDAГИ TOШKENT
DABLAT TEXHIKA YNIBEPCHTEТИ

**Таълим тизимида
ижтимоий-гуманитар фанлар**

Илмий-методологик ва илмий-услубий

Йилга 4 марта

журнал. 2002 йилда ташкил топган

чоп этилади

№2 2011

**Социально-гуманитарные
науки в системе образования**

Научно – методологический и научно –

Издается

методический журнал. Основан в 2002 году

4 раза в год

№2 2011

**Social sciences and the
Humanities in the system of education**

№2 2011

Scientific, methodological and methodical

published quarterly

Journal. Established in 2002

Тошкент – 2011

ИҚТИСОДИЁТ ВА ТАДБИРКОРЛИК

- Қодиров А., Мансуров О.Б. Акциядорлик жамияти бошқаруви 148
корпоратив бошқарувнинг асосий шаклидир.
- Мансуров О.Б. Акциядорлик жамиятларида ишлаб чиқаришнинг 150
иқтисодий самарадорлиги.
- Утемуратова Г.Х. Бозор иқтисодиёти шароитида инсон омилининг 153
такрор ишлаб чиқариш хусусиятлари.
- Туляганов И.Д., Туляганов Г.Э. Агросаноат мажмуаси бошқаруви 156
хусусиятлари.
- Қутлимуродов С.П. Банклар томонидан саноат корхоналарини 158
кредитлашнинг долзарб масалалари.
- Матрўзиев А. Тижорат банкларининг инвестицион кредитлар бериш 160
салоҳиятини ошириш йўллари.
- Холбоев М.А. Хусусий тижорат банкларининг мамлакат банк 163
тизимидаги ўрни.
- Султонова Х. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларида олинadиган 166
солиқ турлари ва солиқ имтиёзлари.
- Умарходжаева М. Кичик ва хусусий тадбиркорликда рақобат. 168
- Досекеев А. Кичик бизнес субъектларининг тўловга қобиллигини 170
ошириш уларни кредитлашнинг зарурий шarti сифатида.
- Файзиева Н. Мустақиллик шароитида саноат корхоналарининг 172
ривожланиш истиқболлари.

МУРАББИЙ ВА ТАЛАБА

- Қўшбоқова Б. Таълим жараёнида ахборот технологияларидан 177
фойдаланишнинг аҳамияти.
- Гафурова Н.М. Академик лицейлар фаолиятини бошқаришда замонавий 179
ахборот технологиялари мазмуни.
- Рахимов Д.Г. Ўқувчиларнинг билим савиясини назорат қилишни авто- 181
матлаштириш электрон ўқув қўлланмаларининг бир элементи сифатида.
- Хафизова Н.Х. Бошланғич синф ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш 184
мазмуни.
- Нуруллаев О.З. Касб-хунар коллежи ўқувчиларининг мосламалар 187
ҳақида тушунчаларини ўқув амалиётларида шакллантириш.
- Мурадова Ф.Р. Информатика фанини ўқитилишида дидактик ўйинларни 189
қўллаш асосида ўқувчиларнинг ижодий қобилиятини ривожлантириш.
- Ширматов С.Т. Соғломлаштириш оромгоҳларида болаларнинг 192
маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантириш.
- Ғуломова А. Дарс жараёнида кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларда 195
фуқаролик тушунчаларини шакллантириш.
- Абдуллаева Н. Бошланғич таълимда синфдан ташқари ўқиш дарслари 197
мазмунини такомиллаштиришнинг педагогик асослари.
- Сапарбаева И. Ўқувчиларда миллий онг ва тафаккурни ривожлантириш 199
механизми.

рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармонига асосан кичик бизнес субъектларини жадал ривожлантиришни янада рағбатлантириш ҳамда унинг мамлакат иқтисодиётидаги улушини тубдан ошириш мақсадида 2005 йилнинг 1 июлидан бошлаб микрофирмалар ва кичик корхоналар учун ягона солиқ, бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси, Республика йўл жамғармаси ва Мактаб таълими жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлаш ўрнига ягона солиқ тўлови жорий этилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 11 апрелдаги ПФ-3594-сонли «Тўғридан-тўғри хорижий хусусий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасида қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармонига биноан, 2005 йилнинг 1 июлидан бошлаб тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этадиган иқтисодиёт тармоқлари корхоналари асосий фаолияти бўйича даромад (фойда) солиғи, мулк солиғи, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш ва худудларни ободонлаштириш солиғи, экология солиғи, микрофирмалар ва кичик корхоналар учун белгиланган ягона солиқ тўлашдан, шунингдек, Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлашдан озод қилинди.

Бугунги кунда Ўзбекистонда бозор муносабатларига асосланган иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилган изчил иқтисодий ислохотлар амалга оширилишида ҳам солиқ қонунлари ва назарияларидан кенг фойдаланилмоқда. Давлат молиявий сиёсатининг юритилиши ва унинг оқилона бошқарилишида бу каби қонун-қоидаларнинг ўрни аҳамиятли. Давлат солиқ сиёсати ҳам мана шу дастаклар асосида юритилади. Шунинг учун ҳам ҳар бир тадбиркор, хўжалик субъекти, иш юритувчи ўз фаолиятини амалга оширишда бу қонун-қоидаларни билиши, уларга амал қилиши мақсадга мувофиқ.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, -Т.: Ўзбекистон», 2001.
2. Каримов И.А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. 7-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1999. (Ўзбекистон XXI асрга иштилмоқда).

Умарходжаева М., ТДИУ

Кичик ва хусусий тадбиркорликда рақобат

В статье говорится о конкуренции в области малого и частного предпринимательства.

***

In the article there is spoken about a competition in the field of small and private business.

Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик тўғрисидаги қонунга асосан тадбиркорларни фаолият соҳалари, ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва манфаатларни ҳимоя қилиш давлат томонидан кафолатланиши белгиланган.

Президентимиз ўз маърузаларида “2010 йилда хизмат кўрсатиш ва кичик бизнес соҳасини, аҳоли бандлигини таъминлаш ва ҳаёт даражасини оширишнинг энг муҳим омилли сифатида янада жадал ривожлантириш – устувор вазифа бўлиб қолади” – деб белгилаб бердилар.

2010 йилда кичик бизнесни янада қўллаб қувватлаш вазифаси ҳар қачонгидан кўра муҳим аҳамият касб этди. Чунки кичик бизнес янги иш ўринларини яратиб, иш билан банд аҳоли даромадини 70% дан орттириш ташкил этди. 2011 йилнинг “Кичик бизнес ва тадбиркорлик йили” деб номланиши эса ўтган йилдаги ишларни изчил давом эттириш учун замин яратди. Шунинг учун ҳам бугун иқтисодийнинг барча тармоқларида кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятига эътибор янада кучайди, тадбиркорлар фаолиятини тубдан ислохотлантириш ишлари жадаллаштирилди. Бу ишбилармон ва тадбиркорларга ҳам катта масъулият юклади. Уларни ўзларининг устида янада кўпроқ ишлашга, бу соҳадаги билим ва малакаларини янада оширишга, рақобат курашида инқирозга юз тутмаслик учун рақобатчилар билан етказиб-сўраш курашишига мажбур қилишмоқда. Албатта, рақобат бозор муносабатларида ривожланишида, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик шаклланишида катта аҳамият касб этади.

Айни вақтда рақобат кичик ва хусусий тадбиркорлик корхоналари фаолият кўрсатишининг муҳим шarti ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан айтиш мумкинки, кичик ва хусусий тадбиркорлик ҳамда рақобат бир-бирини тақозо этади, уларнинг ўзаро таъсири эса миллий хўжалик ривожланишини таъминловчи муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Кичик ва хусусий тадбиркорлик ҳалол рақобат муҳити шакллланган шароитда кенг ривожланади. Рақобат эса кичик корхоналардан йирик корхоналар ўсиб чиқишини таъминлайди. Рақобат курашида енгиб чиқиш учун ҳамфикр бўлиб, техник янгиликлар устида яқдиллик билан ишлаган кам сонли тадбиркорлар жамоасининг кейинчалик молиявий жиҳатдан улкан муваффақиятларга эришган йирик фирмаларга айланиб кетганлигига қўшлаб мисоллар келтириш мумкин. Бугунги кунда бутун дунёга машҳур «Хонда», «Форд», «Майкрософт» фирмалари бунга яққол мисолдир.

Кичик ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийда бажарадиган вазифаларини таҳлил қилиш муҳим ўринга эга бўлиб, у юқоридаги миқдорий кўрсаткичлар билан биргаликда кичик ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийдаги ўрни ва роли тўғрисида батафсил маълумот беради.

Ривожланган мамлакатларда ялпи ички маҳсулотнинг 50-67 фоизи кичик ва хусусий тадбиркорлик ҳисобига тўғри келади. Бу кўрсаткич АКШда 50-52 фоизни, Европа Иттифоқи мамлакатларида 63-67 фоизни, Японияда 52-55 фоизни ташкил қилади. МДХ мамлакатларида кичик ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши ривожланган мамлакатларга нисбатан анча паст бўлиб, Россияда 10-11 фоизга, Ўзбекистонда 34,6 фоизга тенг.

Кичик ва хусусий тадбиркорлик бандлик муаммосини ҳал этишда муҳим аҳамият касб этади. Бу ерда кичик бизнеснинг классик мамлакатлари ҳисобланган Япония (78 фоиз) ва Италия (73 фоиз) энг юқори кўрсаткичларга

эга. Кичик ва хусусий тадбиркорликнинг жами бандлар сонидаги улуши бўйича Ўзбекистон (54,5 фоиз) анча юқори кўрсаткичга эга бўлса, Россияда мазкур кўрсаткич атига 9,6 фоизга тенг, холос.

Бугунги кунда кичик бизнес кенг ривожланмаган замонавий иқтисодийётни тасаввур этиб бўлмайди. У, бир томондан, қандайдир даражада йирик корхоналар билан рақобатда бўлади ва шу нуқтаи назардан иқтисодийётнинг бозор конъюнктураси ўзгаришларига, иқтисодийётни таркибий жиҳатидан қайта қуришга ёрдам беради. Иккинчи томондан, кичик ва хусусий корхоналарнинг катта қисми йирик бизнес билан ҳамкорлик қилади, уларни тўлдиради ва мустаҳкамлайди, уларга хос бўлган техник консерватизмни бартараф этишга қўмаклашади.

Кичик бизнеснинг ривожланиши бозорни истеъмол товарлари ва хизматлари билан тўлдиришга, тармоқ ва худудий монополизмга барҳам беришга рақобат муҳитининг вужудга келиши ва кенгайишига, илмий-техника натижаларини ишлаб чиқаришга жорий этишга, экспорт салоҳиятининг юксалишига ижобий таъсир кўрсатади.

Кичик бизнеснинг яна бир муҳим хусусияти нисбатан кам сарф-харажатлар эвазига янги иш ўришларини яратиши ва шу орқали бандлик муаммосини ҳал этишга ҳисса қўшиши ҳисобланади. Шу билан бирга кичик ва хусусий тадбиркорлик турли ижтимоий гуруҳлар даромадлари ўртасидаги тафовутларни қисқартиришга, моддий, меҳнат ва молиявий ресурсларни самарадорлик даражаси юқори бўлган соҳаларга йўналтиришга, иқтисодийётнинг турли секторлари ўртасидаги иқтисодий муносабатларни тақомиллаштиришга ўз ҳиссасини қўшади.

Шундай қилиб, кичик ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийётдаги роли ва ўрнига баҳо беришда унинг афзалликлари ва салбий жиҳатларини ҳисобга олиш лозим. Унинг аҳамиятини суғий равишда бўрттириб, йирик бизнеснинг аҳамиятини пасайтириб кўрсатиш мақсадга мувофиқ эмас. Бизнеснинг фикримизча, кичик ва йирик бизнесни ўзаро боғлиқликда таҳлил қилиш муаммони самарали ҳал этишга олиб келади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, -Т.: Ўзбекистон», 2001.
2. Каримов И.А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. 7-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1999. (Ўзбекистон XXI асрга интиломда).

Досекесв А., ҚҚДУ

Кичик бизнес субъектларининг тўловга қобиллигини ошириш уларни кредитлашнинг зарурий шарти сифатида

В статье рассматриваются вопросы повышения платежеспособности малого бизнеса, необходимости кредитования.

***